

Verslag Rondetafelgesprek Werkgroep Kind in azc

Datum: donderdag 28 augustus 2025

Thema: *Kindvriendelijke en veilige asielopvang: hoe realiseren we dat in de praktijk?*

Inleiding

Op donderdag 28 augustus 2025 organiseerde de Werkgroep Kind in azc een rondetafelgesprek over het verbeteren van de situatie van kinderen in de Nederlandse asielopvang. Vertegenwoordigers van ministeries, maatschappelijke organisaties, professionals en praktijkexperts kwamen bijeen om kennis te delen, reflecties uit te wisselen en gezamenlijk te werken aan concrete oplossingen.

De urgentie is duidelijk: rapporten en signalen uit het veld laten zien dat kinderen in (crisis)noodopvanglocaties vaak worden geconfronteerd met schrijnende omstandigheden. Tegelijkertijd zijn er veelbelovende initiatieven, zowel in Nederland als daarbuiten, die aantonen dat verbetering haalbaar is. De bijeenkomst stond nadrukkelijk in het teken van constructieve samenwerking, waarbij perspectieven van alle betrokkenen werden meegenomen. Het doel was om concrete verbeteringen te identificeren die onmiddellijk toepasbaar zijn in de opvangpraktijk. Moderator Chris Keulemans leidde de sessie in goede banen en benadrukte het belang van een veilige en respectvolle dialoog. Keynote speaker Mieke Kox opende met een interactieve bijdrage, waarbij deelnemers praktijkcasussen en dilemma's inbrachten die de rode draad vormden voor de verdere gesprekken.

Samenvatting openingslezing Mieke Kox

Tijdens de openingslezing benadrukte Mieke Kox dat het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) voorschrijft dat in alle maatregelen die kinderen raken, hun belang altijd de eerste overweging moet zijn. Toch blijkt in de praktijk dat in het vreemdelingenrecht en -beleid vaak andere belangen voorrang krijgen, waardoor kinderen in de opvang in de knel komen.

Ze lichtte de drie pijlers van kinderrechten toe: voorzieningen (provision) zoals onderdak, voeding, onderwijs en speelruimte; bescherming (protection) tegen geweld, mishandeling en onveiligheid; en participatie (participation), het recht van kinderen om gehoord te worden en mee te doen aan beslissingen die hen raken. Hoewel deze uitgangspunten al deels zijn verwerkt in Nederlandse wetgeving, ontbreken ze grotendeels in het vreemdelingenrecht, waardoor kinderen onvoldoende beschermd zijn.

Uit onderzoek blijkt dat de leefomstandigheden in opvanglocaties vaak ondermaats zijn: er is beperkte speelruimte en privacy, er zijn veel verplaatsingen, de voeding en structuur zijn onvoldoende aanwezig bij gebrek aan kookvoorzieningen op bepaalde noodlocaties en de stress is groot. Dit alles versterkt de negatieve effecten op het welzijn van kinderen, met gevolgen als angst, depressie, leerachterstanden en zelfs hersenschade bij langdurig verblijf. Daarbij komt dat procedures meestal kindonvriendelijk verlopen: kinderen worden te weinig gehoord, hun kwetsbaarheden worden onvoldoende tijdig gesignaleerd en langdurige onzekerheid vergroot de problemen.

Kox wees ook op specifieke groepen die extra kwetsbaar zijn, zoals kinderen wiens asielverzoek is afgewezen, kinderen zonder verblijfspapieren en niet-begeleide minderjarigen. Voor hen is de situatie vaak nog schrijnender, met risico's op uitbuiting en blijvende ontwikkelingsschade.

Volgens Kox vragen deze omstandigheden om structurele verbeteringen: kleinschalige en stabiele opvanglocaties, meer fysieke en sociale veiligheid, toegang tot regulier onderwijs en zorg, en vooral minder overplaatsingen. Kinderen moeten actief kunnen deelnemen aan de samenleving en hun stem moet gehoord worden. Politieke terughoudendheid, publieke zorgen en praktische bezwaren mogen daarbij geen excuus zijn om noodzakelijke verbeteringen langer uit te stellen.

Opvanglocaties voor gezinnen en voor niet-begeleide minderjarigen

Er is een groeiende behoefte aan opvang voor gezinnen met kinderen van verschillende leeftijden, en ook aan opvangplekken voor niet-begeleide minderjarigen (amv's). Er is veel variatie in wat er nodig is qua voorzieningen, begeleiding en groepssamenstelling. Daarnaast zien we steeds vaker voorbeelden van "gesplitste" locaties, waar op een locatie zowel amv's als gezinnen met kinderen worden opgevangen. In al deze gevallen zijn er verschillende locatiemanagers en COA-teams aanwezig op de locatie. Ook is er vaak veel interactie tussen de twee groepen.

Reflectievragen

- Wat is er praktisch nodig voor goede opvang van gezinnen met kinderen (denk aan leeftijdsspreiding, privacy, begeleiding)?
- Wat is er praktisch nodig voor goede opvang van amv's (denk aan leeftijdsspreiding, privacy, begeleiding)?
- Hoe kun je de opvang van gezinnen en amv's beter organiseren en combineren waar passend? Is het mogelijk (en wenselijk) om de opvang van gezinnen en amv's te combineren en zo ja, wat is hier dan voor nodig/welke aandachtspunten zijn er?
- Hoe zorgen we ervoor dat de wensen van de jongeren en bewoners hierin worden meegenomen?
- Hoe kunnen we hierin amv's hun eigen voorkeuren meenemen (klankbord/bewonersraad/etc.) en opvolgen?
- Welke succesvolle voorbeelden zijn er al en hoe schaal je die op?

Niet-begeleide minderjarigen (amv'ers) bevinden zich in een bijzonder kwetsbare situatie. Vaak zijn het nog jonge tieners, op een leeftijd waarop ieder kind begeleiding en steun nodig heeft, terwijl zij tegelijkertijd een zware rugzak dragen vol ervaringen van oorlog, verlies en een traumatische vlucht. Dit maakt hun opvang zowel complex als extra belangrijk.

Niet-begeleide minderjarigen floreren beter in kleinschalige en veilige locaties, waar ze sneller gezien worden en vertrouwen durven op te bouwen. Grootschalige opvang vergroot juist de kans op anonimiteit, spanningen en onveiligheid. Daarnaast hebben deze jongeren behoefte aan structuur, dagbesteding en onderwijs. Een zinvolle daginvulling, zoals school, sport, een hobby of werk biedt houvast en perspectief, helpt hen zich onderdeel van de samenleving te voelen en voorkomt dat ze vervallen in criminaliteit, verveling of isolement.

Ook individuele begeleiding is essentieel, omdat niet-begeleide minderjarigen ieder hun eigen tempo en behoeften hebben. Sommigen willen meteen naar school of werk, terwijl anderen eerst rust nodig hebben. Het gaat om maatwerk: iemand die naast hen staat, hun talenten ziet en hen helpt omgaan met pubergedrag en verantwoordelijkheden die vaak te groot zijn voor hun leeftijd. Tegelijkertijd is het belangrijk dat ze de ruimte krijgen om kind te zijn. Vaak worden ze overspoeld door verplichtingen en zorgen, terwijl ze juist nog de bescherming en begeleiding van een ouder missen. Een mentor of coach die onvoorwaardelijk naast hen staat, helpt hen dit evenwicht terug te vinden.

Wat betreft de plek van opvang, is het samen onderbrengen van niet-begeleide minderjarigen en gezinnen meestal niet wenselijk, omdat hun behoeften en leefwerelden sterk verschillen en spanningen kunnen ontstaan. Toch is het belangrijk dat niet-begeleide minderjarigen niet geïsoleerd raken. Nabijheid van gezinnen, scholen en gemeenschappen ondersteunt juist hun integratie en ontwikkeling. Ze moeten niet “anders” worden behandeld of apart gezet, maar stap voor stap leren meedoen in de samenleving.

Goede opvang voor niet-begeleide minderjarigen betekent dus kleinschalige, veilige plekken met persoonlijke begeleiding, structuur en zinvolle dagbesteding. Plekken waar jongeren de kans krijgen hun verleden te verwerken, hun eigen toekomst op te bouwen en waar ze gewoon jong te zijn. Het gaat niet zozeer om de vraag óf we hen goed opvangen, maar hóe: door hun specifieke behoeften centraal te zetten, zonder hen los te koppelen van de samenleving waarvan zij onderdeel willen zijn.

Actiepunt: Voor een veilige leefomgeving waarin jongeren zich kunnen ontwikkelen, zijn kleinschalige locaties nodig met persoonlijke begeleiding, structuur en zinvolle dagbesteding, waarbij hun individuele behoeften centraal staan. Dit kan plaatsvinden op locaties waar ook andere gezinnen worden opgevangen, maar het is belangrijk dat de begeleiding van niet-begeleide minderjarigen niet bij de gezinnen wordt neergelegd en dat er voldoende gespecialiseerde begeleiding aanwezig is die aansluit bij hun specifieke situatie.

Noodopvang in 3 lagen: verbeteren en afbouwen

Het COA heeft een overzicht gemaakt van noodopvanglocaties, verdeeld in drie categorieën:

1. Kritieke locaties met urgente knelpunten
2. Locaties waar op korte termijn verbetering mogelijk is
3. Goed functionerende locaties, mogelijk om te zetten naar reguliere opvang, mits ook draagvlak in de regio aanwezig is.

Reflectievragen

- Hoe kunnen we het aantal opvangplekken duurzaam vergroten en de kwaliteit verbeteren?
- Wat doe je in de tussenperiode met locaties die níet goed functioneren?
- Welke randvoorwaarden zijn nodig om goed functionerende noodopvang te integreren in reguliere regionale opvang?
- Hoe zorgen we ervoor dat gemeentebesturen en colleges van B&W een extra denkstap zetten bij het selecteren van opvanglocaties, zodat keuzes creatiever, duurzamer en beter geïntegreerd zijn in de omgeving?

Tijdens het gesprek stond de huidige noodopvang centraal, met speciale aandacht voor de indeling die het COA hanteert in kritieke, te verbeteren en goed functionerende locaties. De aanwezigen benadrukten dat noodopvang te vaak structureel wordt ingezet, waardoor ondermaatse omstandigheden genormaliseerd raken. Tegelijkertijd werd ook stilgestaan bij de locaties die juist goed functioneren.

Er ontstond een gesprek over het belang van kleinschalige opvang. In veel gemeenten is het moeilijk om dergelijke initiatieven van de grond te krijgen, omdat er een voorkeur bestaat voor grotere locaties die financieel aantrekkelijker zijn. Hierbij werd opgemerkt dat kleinschalige opvang vaak lagere kosten met zich meebrengt en de participatie en acceptatie in de lokale gemeenschap vergroot.

Ook communicatie en beeldvorming kwamen uitgebreid aan bod. Framing richting bewoners en media is belangrijk bij het creëren van draagvlak. Positieve voorbeelden werden gedeeld, zoals het inzetten van sleutelfiguren binnen de lokale gemeenschap of het organiseren van open dagen, die bewoners direct betrekken en zorgen voor een constructieve dialoog. Het was duidelijk dat goed uitgevoerde communicatie op gemeentelijk niveau kansen biedt, bijvoorbeeld door burgemeesters en wethouders te trainen in het omgaan met beeldvorming en bewonersparticipatie.

Daarnaast werd het belang van het erkennen van goed functionerende noodopvanglocaties besproken. Er werd gepleit voor een omdenkwijze waarbij bepaalde noodopvanglocaties, gezien hun omvang en structurele aard, als regulier kunnen worden beschouwd. Tegelijkertijd blijft het van belang de Spreidingswet te behouden en de kwaliteit te borgen, ook bij tijdelijke locaties.

Er worden al verschillende stappen gezet om deze doelen te ondersteunen. Burgemeesters worden met elkaar in contact gebracht om kennis te delen over het organiseren van bewonersavonden, met ondersteuning van een communicatieadviseur van het COA. Ook is het taalgebruik en de beeldvorming op de COA-website aangepast om negatieve percepties tegen te gaan.

Er werden echter ook enkele kanttekeningen en risico's besproken. Zo speelt de angst bij wethouders en burgemeesters voor de reacties van inwoners en omwonenden een rol. Daarnaast kunnen landelijke politieke besluiten, het ontbreken van handhaving van de Spreidingswet en onzekerheid over financiering duurzame oplossingen belemmeren. Hoewel het tegengaan van negatieve beeldvorming belangrijk is, ligt dit deels buiten directe invloedssfeer van betrokken partijen, waardoor de focus vooral moet liggen op concrete acties die wél mogelijk zijn. Het gesprek benadrukte ook het belang van vakoverstijgend denken en het zoeken naar structurele oplossingen, in plaats van te focussen op individuele situaties.

Tot slot gaf het COA aan dat er weinig ruimte is om af te wijken van bepaalde noodopvanglocaties, omdat anders de situatie kan ontstaan dat mensen in het gras moeten slapen. Dit vormt een aanknopingspunt om te onderzoeken onder welke voorwaarden een locatie afgewezen kan worden. Verder werden kansen gezien in het benutten van gemeenteraadsverkiezingen en het voortzetten van voorlichting en betrokkenheid bij gemeenten, zodat op lokaal niveau meer werk kan worden verricht om draagvlak en goede opvang te realiseren.

Actiepunt: Het ondersteunen van gemeenten bij het realiseren van kleinschalige, kwalitatief goede opvang, inclusief het versterken van draagvlak via communicatie en beeldvorming.

Gemeentelijke regie, naar voorbeeld Oekraïne opvang

Steeds vaker wordt gepleit voor het brengen van de regie over (een deel van) de asielopvang, zoals die voor alleenstaande minderjarigen (amv's) en gezinnen, onder de verantwoordelijkheid van gemeenten, net zoals nu gebeurt bij de opvang van Oekraïners. In veel Europese landen is regionale of lokale opvang al de norm.

Mogelijke voordelen van dit model:

- Meer kleinschalige, menswaardige opvanglocaties
- Betere aansluiting bij lokale zorg-, onderwijs- en veiligheidsstructuren
- Mogelijkheid om opvang te combineren met tijdelijke huisvesting voor eigen inwoners (wonen-oplossingen)
- Vluchtelingen kunnen sneller meedoen in de samenleving (werk, vrijwilligerswerk, onderwijs)
- Lokale gemeenschappen kunnen actief betrokken worden
- Flexibiliteit in opvang: zoals amv-opvang van 15-23-jarige (zoals bij Sterk Huis)

De Spreidingswet biedt nu ook juridische ruimte om gemeenten hierin meer regie te geven. Sommige gemeenten nemen daarin al het voortouw (bijvoorbeeld via DGOS of KSOS), maar dit roept ook vragen op over de risico's: Wat als een gemeente deze verantwoordelijkheid níet op menswaardige wijze invult?

Reflectievragen

- Welke lessen kunnen we trekken uit de Oekraïne-opvang en bestaande gemeentelijke initiatieven?
- Welke meerwaarde biedt de gemeentelijke opvangpraktijk voor jongeren (bijv. maatwerk, lokale inbedding, snelle participatie)?
- Welke nadelen brengt het model met zich mee, en hoe kunnen we deze voorkomen?
- Hoe kunnen we de voorwaarden scheppen om gemeentelijke regie goed en verantwoord in te richten? Welke rol kan het kwaliteitskader opvang hierin spelen?
- Wat zou onder landelijke regie moeten blijven (bijv. voor kwetsbare groepen of terugkeer)?
- Hoe kan het Rijk ondersteunen in het creëren van lokaal draagvlak en kwaliteit?

Tijdens het rondetafelgesprek werd besproken hoe de lessen uit de gemeentelijke opvang van Oekraïense vluchtelingen kunnen bijdragen aan een betere opvang van kinderen in het asielopvangsysteem. Hoewel het gesprek regelmatig verbreedde naar het bredere opvangsysteem, bleef de centrale vraag steeds: wat kunnen we leren om de situatie voor kinderen te verbeteren?

Er werden verschillende mogelijke voordelen van gemeentelijke opvang genoemd. Zo is kleinschaligheid en stabiliteit cruciaal voor kinderen. Gemeentelijke regie maakt het eenvoudiger om kleinschalige locaties te realiseren en onnodige verhuizingen te beperken, wat bijdraagt aan continuïteit en het welzijn van kinderen. Gemeenten hebben bovendien beter zicht op de lokale sociale kaart, waardoor zij sneller kunnen schakelen naar passende zorg, onderwijs en vrijetijdsbesteding. Dit vergroot de kans op integratie en participatie.

Voor niet-begeleide minderjarigen (amv's) biedt gemeentelijke opvang bovendien mogelijkheden voor maatwerk en een doorlopende lijn richting volwassenheid, bijvoorbeeld door hen ook na hun 18e in de gemeente (of regio) te laten blijven.

Tegelijkertijd werden kanttekeningen en risico's besproken. Gemeentelijke opvang is sterk afhankelijk van lokaal draagvlak en politieke wil. Er bestaan geen uniforme kaders en de kindgerichte expertise verschilt sterk per gemeente. Daarnaast is er weinig centrale supervisie, wat risico's kan opleveren voor de kwaliteit en veiligheid van de opvang. De ervaringen met de Oekraïne-opvang laten bovendien zien dat ook binnen gemeentelijke regie zaken mis kunnen gaan; de expertise van het COA blijft belangrijk en kan niet zomaar worden ingeruild.

Om gemeentelijke opvang toekomstbestendig te maken, werd een aantal noodzakelijke maatregelen besproken. Een landelijk kwaliteitskader kan gemeenten houvast bieden bij het inrichten van opvanglocaties. Lokale rondetafels, waarin relevante partijen zoals jeugdzorg, onderwijs, COA en gemeenten structureel samenwerken en kennis delen, kunnen de kwaliteit en continuïteit van opvang verder versterken. Daarnaast kan een hybride model, dat sterke elementen van zowel COA- als gemeentelijke opvang benut, de situatie voor kinderen daadwerkelijk verbeteren.

Actiepunt: Het ontwikkelen en implementeren van een landelijk kwaliteitskader en lokale samenwerkingsstructuren die gemeentelijke opvang ondersteunen, zodat kleinschalige, stabiele en kindgerichte opvanglocaties gerealiseerd kunnen worden, met gebruik van zowel gemeentelijke als COA-expertise.

Afsluiting

Tijdens de plenaire terugkoppeling werd duidelijk dat er op alle niveaus mogelijkheden zijn om de situatie van kinderen in de asielopvang te verbeteren. Lokaal kan dit bijvoorbeeld door samenwerking tussen gemeenten en het COA, regionaal door het delen van goede voorbeelden en kennis, en landelijk door het bieden van duidelijke kaders en handhaving van wetgeving. De bijeenkomst leverde niet alleen waardevolle reflecties op, maar ook concrete actiepunten die de komende periode gezamenlijk opgepakt kunnen worden.

De Werkgroep Kind in azc benadrukte dat deze bijeenkomst geen eindpunt is, maar juist een startpunt voor blijvende samenwerking. Het is nu de taak om de benoemde acties daadwerkelijk om te zetten in praktijk, zodat kinderen in de asielopvang de veilige en kindvriendelijke omgeving krijgen die zij verdienen. Bij de volgende bijeenkomst zal worden teruggekoppeld op de stand van zaken: wat er is verbeterd, hoe het staat met de uitvoering van de actiepunten, en waar nodig wordt vanuit de werkgroep een samenwerking opgezet om de acties te volgen en voortgang te borgen. Op deze manier verschuift de focus van analyseren en bespreken naar daadwerkelijk handelen en resultaat boeken.

Het onderwerp leidde tot levendige discussie en leverde geen pasklare antwoorden op, maar er ontstond wel een brede overeenstemming over de maatregelen die nodig zijn in het huidige opvanglandschap en over hoe we beter kunnen samenwerken. Tegelijkertijd werd duidelijk dat er bij de verdere uitwerking nog enkele uitdagingen en aandachtspunten zijn die zorgvuldig opgepakt moeten worden.